

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**Навчально-методичний посібник
для практичних занять та самостійної роботи
з навчальної дисципліни
„Державне (конституційне) право
зарубіжних країн”**

Харків – 2020

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**Навчально-методичний посібник
для практичних занять та самостійної роботи
з навчальної дисципліни
„Державне (конституційне) право зарубіжних країн ”**

(ступінь “Бакалавр”,
спеціальність 081 “Право”)

Харків – 2020

Навчально-методичний посібник для практичних занять та самостійної роботи з навчальної дисципліни «Державне (конституційне) право зарубіжних країн» (ступінь “Бакалавр”, спеціальність 081 “Право”) / Уклад.: С.Г. Серьогіна, А.А. Гринчак, К.О.Закоморна та ін. Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. 59 с.

У к л а д а ч і : С.Г. Серьогіна – тема 1

А.А.Гринчак – тема 10

К.О. Закоморна – тема 5, тема 9 (спільно з О.А.Попрошаєвою)

А.О. Муртіщева – тема 3

А.О.Новак – тема 2

М.О. Петришина – тема 6

О.А. Попрошаєва – тема 4, тема 9 (спільно з К.О. Закоморною)

С.В. Фоміна – тема 7

А.С. Чиркін – тема 8

*Рекомендовано до видання кафедрою державного будівництва
університету (протокол № 2 від 07.09.2020 р.)*

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого”, 2020

ВСТУП

Державне (конституційне) право зарубіжних країн є нормативною дисципліною циклу професійно-практичної підготовки, мета якої надати студентам теоретичні і прикладні знання про розвиток конституційно-правового регулювання суспільних відносин і особливості конституційних моделей регламентації прав і свобод особи, сформулювати цілісне уявлення про конституційні інститути безпосередньої і представницької демократії в зарубіжних країнах та висвітлити особливості конституційного права країн американського континенту, держав-членів Європейського Союзу, держав Азії й Близького Сходу. Державне (конституційне) право зарубіжних країн має важливе значення для підготовки юристів, оскільки сприяє розширенню загального та професійного світогляду, допомагає оволодіти методикою проведення компаративного аналізу основ конституційного ладу зарубіжних країн, розуміти властивості конституційних засобів реалізації й захисту прав і свобод людини та громадянина, конституційного статусу органів та посадових осіб вищих органів державної влади і місцевого управління та самоврядування в різних країнах світу.

У навчальному курсі розкриваються питання зарубіжного досвіду конституційно-правового регулювання політичної і економічної системи, соціальної й духовної сфери життя суспільства, конституційно-правового статусу людини та громадянина, конституційних засад організації та діяльності вищих органів влади та місцевого управління, особливості конституційного розвитку країн американського континенту (США, Канади, Бразилії), держав-членів Європейського Союзу (ФРН, Французької Республіки, Італійської Республіки, Республіки Польща, Республіки Болгарія) і Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, держав Азії й Близького Сходу (Японії, КНР, Ізраїлю, Об'єднаних Арабських Еміратів).

У результаті вивчення навчальної дисципліни Державне (конституційне) право зарубіжних країн студенти повинні:

- **знати** поняття і категорії конституційного права зарубіжних країн; конституційні принципи суспільного ладу; основні елементи конституційно-правового статусу людини й громадянина; конституційні засади проведення виборів, референдуму, плебісциту й здійснення народної законодавчої ініціативи; конституційні основи функціонування органів державної влади і місцевого управління; основи конституційного права США, Канади, Бразилії, Сполучного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, ФРН, Французької Республіки, Італійської Республіки, Республіки Польща, Республіки Болгарія, Японії, КНР, Ізраїлю, Об'єднаних Арабських Еміратів.

- **вміти** використовувати отримані знання щодо основ конституційного ладу зарубіжних країн і користуватися термінологічним інструментарієм; самостійно орієнтуватися в системі конституційного законодавства, регламентуючого засади суспільного ладу і становища людини; набувати навичок аналізу та коментування конституційно-правових норм; застосовувати набуті знання й уміння на практиці; прогнозувати тенденції конституційно-правового розвитку зарубіжних країн.

Матеріал посібника поданий за модульним принципом організації навчального процесу. Для полегшення сприйняття матеріалу до навчального посібника включено словник основних понять та термінів, що використовуються у сфері державного (конституційного) права в зарубіжних країнах.

**ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ,
ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ**

Тема	Всього годин	У тому числі		
		Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота
Змістовний модуль 1 " Засади конституційного ладу зарубіжних країн "				
34 години				
Конституційно-правове регулювання суспільного ладу в зарубіжних країнах	11	4	2	5
Конституційно-правовий інститут прав і свобод людини і громадянина в зарубіжних країнах	9	2	2	5
Конституційні моделі організації й діяльності органів державної влади зарубіжних країн	14	6	4	4
Разом по змістовному модулю 1:	34	12	8	14
Змістовний модуль 2 " Основи конституційного права країн американського континенту Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії та держав-членів Європейського Союзу" – 38 годин				
Основи конституційного права США	6	1	1	4
Основи конституційного права Бразилії	4	1	1	2
Основи конституційного права Канади	4	1	1	2
Основи конституційного права Об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії	4	1	1	2
Основи конституційного права Французької Республіки	5	2	1	2
Основи конституційного права ФРН і Італійської Республіки	5	2	1	2
Основи конституційного права Республіки Польща	4	1	1	2
Основи конституційного права Республіки Болгарія	4	1	1	2

Разом по змістовному модулю 2:	38	10	8	20
Змістовний модуль 3 " Конституційно-правові основи державного ладу країн Азії й Близького Сходу " – 18 годин				
Основи конституційного права Японії	5	2	1	2
Основи державного права КНР	5	2	1	2
Основи конституційного права Ізраїлю	4	1	1	2
Основи державного права Об'єднаних Арабських Еміратів	4	1	1	2
Разом по змістовному модулю 3:	18	6	4	8
Індивідуальна робота				
Разом:	90	28	20	42

ЗАТВЕРДЖЕНО
кафедрою державного будівництва
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
(протокол № 2 від 07.09.2020р.)

ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

"Державне (конституційне) право зарубіжних країн"

Розділ I. ЗАСАДИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Конституційно-правове регулювання суспільного ладу в зарубіжних країнах

Конституційно-правові засади політичної системи: інституціональний й функціональний аспект. Різноманітність форм сучасної держави та їх загальна характеристика. Конституційно-правове регулювання референдуму, плебісциту і народної законодавчої ініціативи в зарубіжних країнах. Конституційні принципи економічних відносин. Конституційно-правові основи соціальної й духовно-культурної сфери.

Конституційно-правовий інститут прав і свобод людини і громадянина в зарубіжних країнах

Становлення конституційних прав і свобод в зарубіжних країнах. Конституційні моделі регламентації статусу людини і громадянина в зарубіжних країнах. Особливості регулювання прав людини в діючих конституціях XVIII-XIX ст., нових і новітніх Основних Законах. Конституційно-правові засоби забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Конституційні моделі організації й діяльності органів державної влади зарубіжних країн

Конституційно-правові засади організації, проведення виборів і визначення результатів голосування в зарубіжних країнах. Конституційно-правові засади парламенту і парламентаризму. Глава держави й уряд як конституційно-правовий інститут. Конституційний контроль в зарубіжних країнах. Місцеве управління у зарубіжних країнах.

РОЗДІЛ II. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА КРАЇН АМЕРИКАНСЬКОГО КОНТИНЕНТУ

Основи конституційного права США

Конституція 1787 р. Поправки. Білль про права. Конгрес. Президент. Верховний Суд. Конституційні принципи американського федералізму. Місцеві органи влади.

Основи конституційного права Канади

Конституція Канади. Конституційно-правовий статус особи. Глава держави. Генерал-губернатор. Парламент. Кабінет. Верховний Суд. Конституційні принципи канадського федералізму. Місцеві органи влади.

Основи конституційного права Бразилії

Конституція Бразилії 1988 р. Конституційно-правовий статус особи. Національний конгрес. Президент. Федеральний Верховний Суд. Конституційні принципи бразильського федералізму. Місцеві органи влади.

РОЗДІЛ III. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА СПОЛУЧНОГО КОРОЛІВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ І ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Основи конституційного права Сполучного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії

Конституція Сполучного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії. Конституційно-правовий статус особи. Монарх. Парламент. Уряд. Верховний Суд Сполучного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії. Конституційно-правовий статус органів влади регіонів. Місцеві органи влади.

Основи конституційного права Французької Республіки

Конституція Франції 1958 р. Конституційно-правовий статус особи. Президент. Парламент. Уряд. Конституційна рада. Конституційно-правовий статус органів влади територіальних колективів. Місцеві органи влади.

Основи конституційного права ФРН

Конституція ФРН 1949 р. Конституційно-правовий статус особи. Бундестаг і Бундесрат. Федеральний президент. Федеральний уряд. Федеральний конституційний суд. Конституційні принципи германського федералізму. Місцеві органи влади.

Основи конституційного права Італійської Республіки

Конституція Італійської Республіки 1947 р. Конституційно-правовий статус особи. Парламент. Президент. Рада міністрів. Конституційний Суд. Конституційно-правовий статус органів влади регіонів. Місцеві органи влади.

Основи конституційного права Республіки Польща

Конституція Республіки Польща 1997 р. Конституційно-правовий статус особи. Парламент. Президент. Рада Міністрів. Конституційний Трибунал. Місцеві органи влади.

Основи конституційного права Республіки Болгарія

Конституція Республіки Болгарія 1991 р. Конституційно-правовий статус особи. Народні збори. Президент. Міністерська рада. Конституційний суд. Місцеві органи влади.

РОЗДІЛ IV. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО ЛАДУ КРАЇН АЗІЇ Й БЛИЗЬКОГО СХОДУ

Основи конституційного права Японії

Конституція Японії 1947 р. Конституційно-правовий статус особи. Імператор. Парламент. Кабінет. Верховний Суд. Місцеві органи влади.

Основи державного права КНР

Конституція КНР 1982 р. Конституційно-правовий статус особи. Всекитайські збори народних представників. Постійний комітет Всекитайських зборів народних представників. Голова КНР. Державна рада. Центральна військова рада. Конституційні засади національно-територіальної автономії. Місцеві органи влади.

Основи конституційного права Ізраїлю

Конституція Ізраїлю. Конституційно-правовий статус особи. Кнесет. Президент. Уряд. Верховний Суд. Місцеві органи влади.

Основи державного права Об'єднаних Арабських Еміратів

Конституція Об'єднаних Арабських Еміратів. Конституційно-правовий статус особи. Вища Рада Союзу. Президент Союзу та його заступник. Рада Міністрів Союзу. Національна Рада Союзу. Верховний Суд Союзу. Конституційні засади відносин Союзу й Еміратів. Місцеві органи влади.

ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Т е м а 1. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНОГО ЛАДУ В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

(колоквиум)

О с н о в н і п и т а н н я

1. Конституційно-правові засади політичної системи: інституціональний й функціональний аспект.
2. Різноманітність форм сучасної держави та їх загальна характеристика.
3. Конституційно-правове регулювання референдуму, плебісциту і народної законодавчої ініціативи в зарубіжних країнах.
4. Конституційні принципи економічних відносин.
5. Конституційно-правові основи соціальної й духовно-культурної сфери.

Н о р м а т и в н і а к т и т а л і т е р а т у р а

1. Бостан С. К. Форма держави як предмет системного аналізу. *Держава і регіони. Науково-виробничий журнал. Серія «Право»*. Запоріжжя, 2012. № 1. С. 6–11. URL: <http://eir.zntu.edu.ua/handle/123456789/1170>
2. Закоморна К. О. Посібник для підготовки до іспиту з державного (конституційного) права зарубіжних країн: навч. посіб. Харків: Право, 2019. 248 с.
3. Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс: підручник/ В. М. Шаповал. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 476 с.
4. Конституції зарубіжних країн: навч. посіб. / авт.-упоряд. В. О. Серьогін, Ю. М. Коломієць, О. В. Марцеляк та ін.; за заг. ред. В. О. Серьогіна. Харків: ФІНН, 2009. 664 с.

5. Конституційне право зарубіжних країн: навч. посіб. 2-ге вид., допов. і переробл. / за заг. ред. В. О. Ріяки. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
6. Конституційне законодавство зарубіжних країн: хрестоматія: навч. посіб. / упорядк. В. О. Ріяка, К. О. Закоморна. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 384 с.
7. Нестерович В. Ф. Конституційно-правові засади інституту лобіювання: зарубіжний досвід та перспективи для України: монографія. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2010. 752 с.
8. Петришин О. А., Серьогіна С. Г. Змішана республіканська форма державного правління: питання теорії і практики. *Право України*. Харків, 2009. № 10. С.57 – 60 URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/28677/04-Petrishin.pdf>
9. Серьогіна С. Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії і практики: монографія. Харків: Право, 2011. 768 с.

Т е м а 2. КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

(колоквіум)

О с н о в н і п и т а н н я

1. Становлення конституційних прав і свобод в зарубіжних країнах.
2. Конституційні моделі регламентації статусу людини і громадянина в зарубіжних країнах.
3. Особливості регулювання прав людини в діючих конституціях XVIII-XIX ст., нових і новітніх Основних Законах.
4. Конституційно-правові засоби забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Н о р м а т и в н і а к т и т а л і т е р а т у р а

1. Алахвердієва Е. Ш. Право на евтаназію як складова права на життя. *Європейські перспективи*. Київ, 2013. № 8. С.137–142.
2. Бондаренко Н. О. Конституційно-правовий статус особи: теоретико-практичні засади. *Форум права*. Харків, 2016. № 4. С. 35–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2016_4_8
3. Закоморна К. О. Посібник для підготовки до іспиту з державного (конституційного) права зарубіжних країн: навч. посіб. Харків: Право, 2019. 248 с.
4. Серьогін В. О. Прайвесі у США: політико-правова теорія та практика. *Форум права*. Харків, 2011. № 1. С. 891–897.
5. Конституції зарубіжних країн: навч. посіб. / авт.-упоряд. В. О. Серьогін, Ю. М. Коломієць, О. В. Марцеляк та ін.; за заг. ред. В. О. Серьогіна. Харків: ФІНН, 2009. 664 с.
6. Конституційне законодавство зарубіжних країн: хрестоматія: навч. посіб. / упорядк. В. О. Ріяка, К. О. Закоморна. Київ: Юрінком Інтер, 2007. 384 с.
7. Кофман Б. Я. Покоління прав людини та їх вплив на становлення і трансформацію конституційно-правового статусу людини і громадянина. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. Київ, 2019. № 5. С. 29–37.
8. Марцеляк О. В. Інститут омбудсмена: теорія і практика: монографія. Харків, 2004. 448 с.
9. Прокопенко І. П. Філіація і натуралізація як спосіб набуття громадянства в зарубіжних країнах. *Наукові читання – 2017: науково-теоретичний збірник*. Житомир, 2017. С. 162 –164.
10. Швець Ю. Ю. Керівні принципи права особи на охорону здоров'я в конституціях зарубіжних країн. *Конституційно-правові студії*. Ужгород, 2019. Вип. 1. С. 109–115.

Тема 3. КОНСТИТУЦІЙНІ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЇ Й ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

(колоквіум)

О с н о в н і   п и т а н н я :

1. Конституційно-правові засади організації проведення виборів і визначення результатів голосування в зарубіжних країнах.
2. Конституційно-правові засади парламенту і парламентаризму.
3. Глава держави й уряд як конституційно-правовий інститут.
4. Конституційний контроль в зарубіжних країнах.
5. Місцеве управління в зарубіжних країнах.

Н о р м а т и в н і   а к т и   т а   л і т е р а т у р а

1. 1.Вибори в Європейському Союзі / За ред.. Д. С. Ковриженка; Лабораторія законодавчих ініціатив. – К.: ФАДА ЛТД, 2006. – 156 с.
2. 2.Дахова І. І. Конституційно-правовий статус уряду в зарубіжних країнах: монографія. Харків: «Фінн», 2008. 200 с.
3. 3.Європейський досвід удосконалення місцевого самоврядування / редкол. Ю. П. Битяк [та ін.] . Х.: Оберіг, 2012. 64 с.
4. 4.Закоморна К. О. Посібник для підготовки до іспиту з державного (конституційного) права зарубіжних країн. Харків: Право, 2019. 248 с.
5. 5.Конституційне законодавство зарубіжних країн: Хрестоматія: Навч. посіб. / Упоряд. В.О. Ріяка, К.О. Закоморна. – К.: Юрінком Інтер, 2007. 384 с.

6. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник /М.С. Горшенюва, К.О. Закоморна, В.О. Ріяка та ін.; За заг. ред. В.О. Ріяки.- 2-е вид., допов. і перероб.- К.: Юрінком Інтер, 2007. 544с.
7. Серьогіна С.Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики: монографія. Х: Право, 2011. 768 с.
8. Серьогіна С. Г. Повноваження органів державної влади в законодавчій сфері за монархічної форми правління. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2015. Вип. 30, т. 1. С. 95–101.
9. Сучасний парламентаризм: український та світовий виміри: монографія / Нац. акад. прав. наук України, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування. Харків: Юрайт, 2018. 200 с.
10. Чиркін А. С. Конституційно-правове регулювання місцевого самоврядування в Польщі, Угорщині, Чехії: монографія. Харків: Юрайт, 2019. 220 с.
11. Шаповал В. М. Конституційне право зарубіжних країн. Академічний курс: підручник. 4-те вид., стер. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 464 с.

Тема 4. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА США ТА БРАЗИЛІЇ

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Конституція США 1787р. Поправки. Конституція Бразилії 1988р.
2. Конституційно-правовий статус особи в США і Бразилії
3. Вищі органи державної влади в США та Бразилії.
4. Конституційні принципи федеративного устрою та статус місцевих органів влади в США та Бразилії.

ЗАВДАННЯ

1. Формуючи Федеральний Уряд, Президент Бразилії призначив

державного міністра. Проте Сенат не проголосував за призначення державного міністра простою більшістю голосів.

Чи відбудеться призначення на посаду державного міністра? Чи може Сенат перешкодити Президенту у формуванні Кабінету? Здійсніть посилання на конкретну статтю Конституції Бразилії 1988 р. і поясніть, чому за формою правління Бразилія є суперпрезидентською республікою.

2. На президентських виборах Палатою представників Президентом країни було обрано 40-річного громадянина США від штату Луїзіана, який отримав громадянство у 1995 році і проживає на території США останні 20 років, а також Сенатом, від того самого штату, було обрано Віце-президентом особу, яка досягла 35-річного віку і проживає на території США з моменту народження. Після спливу 1-го року повноважень Президент подав у відставку і Конгрес призначив дату позачергових виборів Президента США, а тимчасово виконуючим обов'язки – Віце-президента країни.

Надайте юридичний аналіз ситуації з посиланням на норми Конституції США.

3. Рада палати депутатів з питань етики вирішила відсторонити від посади спікера Палати депутатів Національного конгресу Бразилії за висловлені їм категоричні думки проти введення надзвичайного стану в країні зі збереженням депутатського мандату. Через місяць, Федеральна прокуратура пред'явила обвинувачення экс-спікеру щодо його корупційних діянь в парламенті і судом було винесено рішення про його арешт.

Проаналізуйте статус депутатів бразильського парламенту на підставі розділу Конституції Бразилії 1988 р. «Про Національний конгрес». Визначте чи є порушення гарантій депутатської діяльності в умовах задачі і надайте юридичний висновок.

4. Палата представників США схвалила білль про особливості регулювання торгівлі з країнами Сходу на два роки. Після схвалення Сенатом білль був переданий Президентові США. Президент США під час публічного виступу зауважив, що прийнятий білль не відповідає положенням Конституції США, оскільки питання провадження торговельної діяльності має регулюватися штатами самостійно. Проте через десять днів Президент так і не підписав білль та не повернув його до Палати представників, а сесія Конгресу закінчилась.

Чи стане схвалений Конгресом білль законом? Які особливості застосування право вето главою держави передбачені Конституцією США? Чи належить зазначене питання до сфери компетенції Конгресу? Як розподіляється компетенція між федерацією та її суб'єктами у США?

Нормативні акти та література

1. Бондаренко Н.О. Ідейні підґрунтя США 1787 року як основа стабільності суспільно-політичного ладу американської держави. *Право і безпека*. 2017. №2(65). С.18-22 .
2. Закоморна К. О. Посібник для підготовки до іспиту з державного (конституційного) права зарубіжних країн. Харків: Право, 2019. 248 с.
3. Конституційне законодавство зарубіжних країн: Хрестоматія: Навч. посіб. / Упоряд. В.О. Ріяка, К.О. Закоморна. – К.: Юрінком Інтер, 2007. 384 с.
4. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник /М.С. Горшеньова, К.О. Закоморна, В.О. Ріяка та ін.; За заг. ред. В.О. Ріяки.- 2-е вид., допов. і перероб.- К.: Юрінком Інтер, 2007. 544с.
5. Конституція Бразилії 1988 г. URL: <https://worldconstitutions.ru/?p=563>

6. Конституція США 1787 року. URL: https://www.constitutionfacts.com/content/constitution/files/USConstitution_Russian.pdf
7. Левчук М.В. Еволюція президентської влади в США. *Право і громадянське суспільство*. 2015. №4(10) URL: <http://lcslaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/1-10-2015/item/199-evolyutsiya-prezydentskoyi-vlady-v-ssha-levchuk-m-v>
8. Новіков Є.А. Основи правового регулювання інноваційної політики Бразилії. *Право та інноваційне суспільство*. 2014. № 2 (3) URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2014/12/Novikov.pdf>
9. Система державного управління Сполучених Штатів Америки: досвід для України / уклад. Л. В. Примаченко ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, С. В. Загороднюка. К. : НАДУ, 2011. 52 с.
10. Шевченко О. О., Слюсаренко Ю. А. Джерела конституційного права США. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України*. 2012. № 3. С. 55–61.
11. Яригін А. Створення та прийняття Конституції США в 1787–1789 роках: формування політикоправових принципів та ідеалів. *Зовнішні справи*. 2016. № 7. С. 28–31.

Т е м а 5. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА СПОЛУЧНОГО КОРОЛІВСТВА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ І ПІВНІЧНОЇ ІРЛАНДІЇ ТА КАНАДИ

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Конституція Сполучного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії та Конституція Канади.
2. Конституційно-правовий статус особи в Великій Британії й Канаді.

3. Вищі органи влади Сполучного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії та Канади.
4. Конституційні принципи політико-територіального устрою та статус місцевих органів влади в Сполучному Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії та Канаді.

ЗАВДАННЯ

1. У процесі розгляду білля у Палаті громад Канади спікер застосував такі прийоми обмеження дебатів, як “кенгуру” і “гільйотина”. Головний парламентський організатор опозиції не погодився з рішенням спікера і запропонував поставити питання про використання цих способів обмеження дебатів на голосування у Палаті громад.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Охарактеризуйте повноваження спікера. У чому полягають особливості прийомів обмеження дебатів у Парламенті Канади?

2. Уряд Її Королівської Величності Об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії подав до Палати громад законопроект про здійснення платежів із державного фонду позик. Палата громад схвалила відповідний законопроект, але Палата лордів відмовилась його розглядати. Через місяць Палата громад повторно проголосувала за законопроект про здійснення платежів із державного фонду позик і представила його Королеві для санкції без згоди Палати лордів. Спікер Палати лордів звернувся до Верховного Суду Об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії з проханням ви-знати процедуру прийняття даного законопроекту такою, що не відповідає чинному законодавству.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Чи відповідають дії Палати громад і Палати лордів Акту про Парламент 1911 р.? Розкрийте механізм взаємодії Палати громад і Палати лордів у законодавчому процесі.

3. Акт про конституційну реформу 2005 р. Об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії встановлює умови для призначення на посаду Лорда-канцлера (п. 2, Глава 4, ч. 2). Палата лордів має свого голову – Лорда-канцлера, який призначається монархом на пропозицію Прем'єр-міністра. Відповідно до п. 1, Глава 34 Акт про палату лордів 1999 р. «ніхто не може бути членом Палати лордів на підставі принципу спадкування». Згідно з проведеними реформами, Верховний суд Великобританії замінив Палату лордів як останню інстанцію судової системи країни. Судова реформа розпочата у 2005 році лейбористським урядом Тоні Блера.

Проаналізуйте зазначені конституційні положення. Охарактеризуйте повноваження Лорда-канцлера, порядок формування і склад верхньої палати британського парламенту. Дайте юридичний аналіз реформування Палати Лордів парламенту Об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії. Розкрийте сутність змін і доповнень відповідно до Акту про конституційну реформу 2005 р.

4. Відповідно до ст. 22 Конституційного Акту Канади 1867 р. встановлено представництво провінцій у Сенаті Парламенту Канади. Провінції Квебек і Онтаріо мають бути представлені в Сенаті двадцятьма чотирма сенаторами. Інші провінції Канади можуть бути представлені від десяти до одного сенатором кожна. Провінції і території Канади відрізняються за ступенем своєї автономії. Конституційний Акт 1982 року (ст. 42) закріплює право провінції на кількість місць у Палаті громад, що, принаймні, дорівнювала б кількості її місць у Сенаті.

Проаналізуйте зазначені конституційні положення та на їх підставі розкрийте порядок формування Сенату Парламенту Канади, особливості призначення Співкерів Сенату, визначте повноваження сенаторів Парламенту Канади. Розберіть специфіку представництва провінцій у Сенаті Парламенту Канади.

Нормативні акти та література

1. Бруслик О. Ю. Сучасний стан британського парламентаризму *Держ. буд-во та місц.самоврядування: зб. наук. пр.* 2015. Вип. 30. С. 155-166.
2. Бруслик О. Ю. Конституційно-правова трансформація британської монархії в новітню епоху Єлизавети II (стаття перша) *Вісник Національної академії правових наук України.* 2016. № 2. С. 133-146.
3. Бруслик О. Ю. Конституційно-правова трансформація британської монархії в новітню епоху Єлизавети II (стаття друга) *Вісник Національної академії правових наук України.* 2016. № 3. С. 254-265
4. Закоморна К.О. Основи організації та діяльності муніципальних органів влади в Канаді *The Journal of Eastern European Law / Журнал східноєвропейського права.* 2016. № 31. С. 45 – 52.
5. Конституційне законодавство зарубіжних країн: Хрестоматія: Навч. посіб. / Упоряд. В.О. Ріяка, К.О. Закоморна. – К.: Юрінком Інтер, 2007. 384 с.
6. Конституції зарубіжних країн: навч. посіб./ авт.-упоряд. В.О. Серьогін, Ю.М. Коломієць, О.В. Марцеляк; за заг. ред. В.О. Серьогіна. Х.: ФІНН, 2009. 664с.
7. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / М.С. Горшеньова, К.О. Закоморна, В.О. Ріяка та ін.; За заг.ред. В.О. Ріяки. – 2-е вид., допов. і перероб. – К.: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.
8. Козюра І.В. Становлення і розвиток місцевого самоврядування в Канаді: моногр. – К. : Вид-во НАДУ, 2004. 332 с.
9. Система державного управління Канади: досвід для України / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. К. : НАДУ, 2010. 60 с.

10. Серьогіна С.Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики: монографія. Х: Право, 2011. 768 с.

11. Шаповал В. Н. Британская конституция: политико-правовой анализ. К.: Лыбидь, 1991. 135 с.

ТЕМА 6. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ФРАНЦІЇ

Основні питання

1. Конституція Франції 1958 р.
2. Конституційно-правовий статус особи у Франції.
3. Вищі органи державної влади Франції.
4. Конституційні принципи політико-територіального устрою та статус місцевих органів влади Франції.

ЗАВДАННЯ

1. Прем'єр-міністр Франції подав на розгляд Сенату законопроект про бюджет країни. Сенат, розглянувши законопроект, вніс до бюджету поправки щодо збільшення витрат на соціальне забезпечення неповнолітніх та повернув його на доопрацювання до Уряду. Прем'єр-міністр не погодився з зазначеними доповненнями та передав законопроект на розгляд Національним зборам.

Чи правильно вчинив Прем'єр-міністр Франції? Який орган державної влади повинен вирішити спір між Прем'єр-міністром Франції та Сенатом? Як проходить обговорення та прийняття законопроектів у Франції, зокрема законопроекту про бюджет?

2. На місцевих виборах у Франції громадянин Італії (Європейського Союзу) М., який проживав на території Франції останні 5 років, був обраний

депутатом представницького органу комуни А. Після цього М. намагався висунути свою кандидатуру у мери комуни А, однак йому було відмовлено з підстав невідповідності вимогам закону.

Проаналізуйте ситуацію. Зазначте, чи міг громадянин Італії набути статус місцевого депутата у Франції? Наскільки відповідає законодавству відмова М. висуватись у мери?

3. На виконання делегованих Парламентом повноважень і з метою реалізації своєї програми Уряд Франції, з урахуванням висновків Державної Ради, видав ордонанс “Про амністію за економічні злочини”. При цьому відповідний документ не був внесений на розгляд Парламенту, а одразу був направлений для опублікування.

Проаналізуйте ситуацію. Яка передбачена процедура делегування повноважень Уряду від Парламенту? Чи відповідає процедура прийняття ордонансу “Про амністію за економічні злочини” Конституції Франції?

4. Під час чергової сесії Парламенту Президент Франції виніс на референдум законопроект, що передбачає певну децентралізацію відносин на ринку праці, зокрема, дозволяє роботодавцям вільно обговорювати із співробітниками кількість робочих годин, понадурочну роботу і розмір заробітної плати, а також спрощує порядок звільнення співробітників та зменшує розмір компенсацій за протиправні звільнення. За результатами референдуму Президент Республіки здійснив промульгацію Закону у встановлений Конституцією 15-денний строк. Після цього, 60 депутатів Національних зборів звернулися до Конституційної Ради Франції із вимогою визнати законопроект неконституційним, з огляду на те, що не було дотримано порядку його прийняття, а саме: попереднього, перед винесенням на референдум, подання проекту до Конституційної Ради Франції для здійснення обов’язкового конституційного контролю.

Проаналізуйте ситуацію і дайте відповіді на питання. Чи мав Президент Республіки право виносити зазначене питання на референдум? Чи передбачає Конституція Франції обов'язковість розгляду проекту закону перед винесенням його на референдум Президентом Республіки? Які суб'єкти мають право звертатися до Конституційної Ради Франції? Чим відрізняються конституційний контроль a priori та a posteriori?

Н о р м а т и в н і а к т и т а л і т е р а т у р а

1. Белов, Д. М. Тимчасове виконання повноважень глави держави на прикладі України та Франції. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Вип.28. К.: Ін-т держави і права НАН України / голова редкол. Ю. С. Шемшученко, 2005. С. 285 – 288.
2. Берназюк, Я. Актуальне дослідження проблем конституційно-правового регулювання інституту президентства в Україні та Франції / Я. Берназюк, В. Федоренко // *Вісник Центральної виборчої комісії*. 2007. 2. С. 102 – 103.
3. Зінченко, О. В. Права людини в Конституціях Франції та Польщі (подібності і відмінності). *Вісник Нац. універ. «Юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого»*. 2015. № 1(24). С. 157 – 166.
4. Кальниш, Ю. Європейський досвід професійної підготовки муніципальних службовців (на прикладі Франції та Німеччини) / Ю. Кальниш, Б. Мечинський. *Зб. наук. праць НАДУ при Президентіві України*. 2004. 2. С. 214 – 224.
5. Клімова, Г. П. Інститут президентства у Франції та Україні: порівняльний аналіз / Г. П. Клімова // *Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого*. Сер. Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2010. №5 : зб. наук. пр. / Нац. юрид. акад. України ім.

- Ярослава Мудрого; голова редкол. А. П. Гетьман. Х.: Право, 2010. С. 110 – 116.
6. Козинець, О. Г. Закріплення прав людини у Декларації прав людини і громадянина Франції 1789 р. *Цивілізаційна роль прав людини в упорядкуванні соціальних відносин: зб. матеріалів наук.-практ. семінару*. Чернігів : КП «Вид-во «Чернігівські береги», 2007. С. 14 – 21.
  7. Конституційне право зарубіжних країн: підручник / І. О. Бондаренко [та ін.] ; ред.: Н. В. Мішина, В. О. Міхальов. Херсон: Олді-плюс, 2019. 644 с.
  8. Шаповал В.М. Конституція Французької Республіки. К.: Москаленко, 2018. 56 с.
  9. Малиновський, В. Реформування територіальної організації влади України в контексті досвіду Франції. *Вісн. НАДУ при Президентові України*. 2007. 1. С. 86 – 94.
  10. Система державного управління Республіки Франція: досвід для України / авт.-уклад. Л. А. Пустовойт; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. К.: НАДУ, 2010. 56 с.
  11. Сухонос, В. В. (мол.) Від конституційної монархії до змішаної республіки: еволюція французького конституціоналізму. *Форум права*. 2013. № 1. С. 996 – 1002. URL: archive.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13cvvefk.pdf

Тема 7. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ФРН ТА ІТАЛІЇ

О с н о в н і п и т а н н я

1. Конституція ФРН 1949 р. та Конституція Італійської Республіки 1947 р.
2. Конституційно-правовий статус особи у ФРН та Італії.

3. Вищі органи влади ФРН та Італії.

4. Конституційні принципи політико-територіального устрою та статус місцевих органів влади у ФРН та Італії.

ЗАВДАННЯ

1. Федеральний канцлер Німеччини виступив з ініціативою щодо зміни Основного закону. Зазначену пропозицію підтримала 1/2 частина депутатів Бундестагу та 1/2 представників Бундесрату. Зміни були направлені на збільшення повноважень Федерального президента та збільшення повноважень земель у законодавчому процесі. Частина депутатів Бундестагу, яка не погодилась з вказаними змінами, звернулася до Федерального конституційного суду з приводу їх конституційності.

Вирішіть спір. Як вносяться зміни до Основного закону ФРН? Яке рішення повинен прийняти Федеральний конституційний суд?

2. На засіданні нижньої палати Парламенту Італії були присутні 262 депутати. Вони абсолютною більшістю голосів прийняли законопроект “Про соціальне страхування” та передали його на підпис Президенту країни. Один з членів Уряду, який не входить до складу жодної з палат Парламенту Італії, був присутнім на вказаному засіданні за власним бажанням.

Розберіть ситуацію. Чи була дотримана процедура прийняття законопроекту? Як проходить законодавчий процес в Італії та яка кількість депутатів необхідна для прийняття рішення в палаті? Чи можуть бути присутніми члени Уряду на засіданнях в палатах Парламенту?

3. Федеральний канцлер ФРН виступив з вимогою до Голови Бундестагу щодо скликання дострокової сесії нижньої палати парламенту. Голова Бундестагу відмовився це робити, мотивуючи це тим, що Федеральний канцлер не має відповідних повноважень. Тоді Федеральний

канцлер звернувся до Федерального президента з пропозицією розпустити нижню палату парламенту.

Проаналізуйте ситуацію. Чи має Федеральний канцлер повноваження вимагати дострокового скликання сесії Бундестагу? Які є конституційні підстави дострокового розпуску Бундестагу?

4. За три місяці до чергових президентських виборів Президента Італійської Республіки глава держави призначив позачергові вибори до Парламенту Італійської Республіки з мотивів бездіяльності Парламенту щодо необхідних заходів для покращення економічної ситуації в країні. Члени Палати депутатів звернулися до Конституційного Суду Італійської Республіки із вимогою визнати дії Президента такими, що не відповідають Конституції. У відповідь Президент зазначив, що право призначення виборів нових палат є конституційним правом глави держави, а тому його дії є такими, що відповідають Конституції.

Проаналізуйте ситуацію. Які підстави та умови для дострокового припинення повноважень Парламенту передбачає Конституція Італійської Республіки? Чи перевищив Президент Республіки свої повноваження? Яке рішення може прийняти Конституційний Суд Італійської Республіки?

Н о р м а т и в н і а к т и т а л і т е р а т у р а

1. Грובהва В.П. Особливості місцевого самоврядування в Німеччині *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 3-2. Том 1. С. 30-33.
2. Дудаш Т. І. Вплив праворозуміння органів конституційної юрисдикції на їх правотлумачну діяльність (Німеччина, США, Україна). *Право України*. 2010. № 4. С. 199-205.

3. Конституції зарубіжних країн: навч. посіб. / авт.-упоряд. В. О. Серьогін, Ю.М. Коломієць, О. В. Марцеляк; за заг. Ред. В. О. Серьогіна. Х.: ФІНН, 2009. 664 с.
4. Марченко В. В. Конституційно-правовий статус уряду в країнах ЄС (на прикладі Франції, Федеративної Республіки Німеччини, Іспанії): моногр. К.: Алерта, 2010. 216 с.
5. Нойманн О. Ю. Німецький Бундесрат: формування і повноваження. *Політичний менеджмент*. 2009. № 2. С. 155-162.
6. Панов А. В. Адміністративно-територіальний устрій Італії: сучасність та реформування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Вип. 41. Том 2. С. 57-60.
7. Система державного управління Італійської Республіки: досвід для України / уклад. Ю. В. Ковбасюк, С. В. Загороднюк, Л. В. Примаченко. К.: НАДУ, 2012. 48 с.
8. Фрідманський Р. М. Склад, порядок формування та припинення повноважень уряду ФРН. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2013. № 6-1. Том 1. С. 123-127.
9. Черногор Я. О. Місцеве самоврядування в ФРН: взаємодія влади і громади. *Актуальні проблеми всесвітньої історії: аксіологічні та культурно-історичні засади державотворення: збірник наукових праць*. К.: Вид-во «Фенікс», 2013. – С. 198-205.
10. Шеверева В. Є. Італія як регіональна держава: досвід для України. *Наука державного будівництва та місцевого самоврядування на етапі модернізації Української державності: зб. наук. доп. за матеріалами круглого столу м. Харків, 19 травня 2017 р.* / ред. кол. С. Г. Серьогіна, А. П. Гетьман, І. І. Бодрова, О. О. Петришин. Х. : НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2017. С. 72-77.

Т е м а 8. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА ТА РЕСПУБЛІКИ БОЛГАРІЯ.

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Конституція Республіки Болгарія 1991р. і Конституція Республіки Польща 1997р.
2. Конституційно-правовий статус особи в Республіці Польща та Республіки Болгарія
3. Вищі органи державної влади Республіки Польща та Республіки Болгарія.
4. Конституційні принципи політико-територіального устрою та статус місцевих органів влади у Болгарії та Польщі.

ЗАВДАННЯ

1. Народні збори Болгарії прийняли рішення розширити обсяг конституційних повноважень Великих Народних зборів Болгарії і внести зміни до гл. 9 Конституції Болгарії 1991 р. “Зміна і доповнення Конституції. Прийняття нової Конституції”. Також Народні збори Болгарії внесли зміни до гл. 4 Конституції Болгарії 1991 р. “Президент Республіки”. До конституційних повноважень Великих Народних зборів Болгарії болгарський парламент додав право обирати Президента Болгарії. Конституційна реформа була підтримана 2/3 конституційного складу Народних зборів.

Чи вийшли Народні збори Болгарії за межі власних конституційних повноважень? Яка специфіка внесення змін та доповнень до Конституції Болгарії 1991 р.? Відповідь аргументуйте, здійснивши посилання на конкретну статтю Конституції Болгарії 1991 р.

2. За систематичне порушення норм Конституції Республіки Польща 1997 р. Маршала Сейму Республіки Польща було відсторонено від займаної посади рішенням Конституційного Трибуналу Республіки Польща.

Чи вийшов за межі своїх конституційних повноважень Конституційний Трибунал? Яка специфіка відсторонення від посади Маршала Сейму Республіки Польща і вищих посадових осіб Республіки Польща згідно з Конституцією Республіки Польща 1997 р.? Здійсніть посилання на конкретну статтю Конституції Республіки Польща 1997 р.

3. Після проведення консультацій із парламентськими групами Президент Республіки Болгарія доручив представнику найчисельнішої парламентської групи сформувати Уряд. Кандидат на посаду міністра-голови Міністерської ради у 3-денний термін запропонував склад Міністерської ради, який було відхилено Президентом. Президент пояснив, що вже сам визначився з кандидатурою на посаду міністра-голови Міністерської ради і складом Уряду та буде просити Народні збори підтримати його призначення.

Чи правомірні дії Президента Республіки Болгарія? Поясніть особливості формування Уряду в Республіці Болгарія відповідно до Конституції Болгарії 1991 р.

4. Кандидат на посаду Голови Ради Міністрів Республіки Польща був призначений Президентом Республіки на 10-й день після ухвалення відставки попередньої Ради Міністрів. На наступному черговому засіданні Сейму, яке відбулось через два тижні, Голова Ради Міністрів склав присягу і представив програму діяльності Ради Міністрів з проханням надати вотум довіри. Однак Сейм відмовив в довірі Раді Міністрів і обрав абсолютною більшістю голосів присутніх депутатів нову кандидатуру Головою Ради Міністрів, а також затвердив програму діяльності нового складу Ради Міністрів. Президент не погодився з відповідним рішенням Сейму, скоротив строк його повноважень і призначив позачергові вибори.

Проаналізуйте розділ 6 «Рада Міністрів і урядова адміністрація» Конституції Республіки Польща 1997 р. і з'ясуйте, чи були допущені порушення в діях Сейму, Президента Республіки та Голови Ради Міністрів. Надайте юридично обґрунтовану відповідь.

Нормативні акти та література

1. Болдирев С. В., Стешенко Т. В. Еволюція територіальної організації влади в країнах Східної Європи (Польща, Чехія, Болгарія, Угорщина, Словенія). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. - 2016. - Вип. 32. - С. 48-60.
2. Грובהва В. П. Бікамералізм: досвід республіки Польща. *Форум права*. 2010. № 2. С. 105-110.
3. Грушецький Б. П. Виконавча гілка влади як елемент зовнішньополітичного механізму Республіки Болгарія. *Гуманітарний журнал*. 2015. № 1-2. С. 140-148.
4. Закоморна, К. О. Роль установчих зборів в умовах конституційної реформи (на прикладі республік Болгарія, Естонія й Ісландія). *Проблеми законності*. 2011. Вип. 115. С. 188-199.
6. Коваленко М. Г., Чиркін А. С. Доступ до виборчих прав: аналіз Виборчого кодексу Польщі 2011 р. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. Вип. 42. С. 65-68.
7. Маринів, І. І. Конституційний контроль у Республіці Польща: монографія. Харків: Право, 2013. 160 с.
8. Паска О. В. Еволюція інституту президенства в посткомуністичній Польщі. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2016. Вип. 3 (30). С. 27-33.
9. Садовська О. М. Виборче право і виборча система республіки Болгарія: національна практика та європейські виклики. *Вісник ОНУ*

ім. І. І. Мечникова. Правознавство. 2012. Т. 17. Вип. 1/2 (16/17). С. 53-61.

10.Скриль С. А. Політичні реформи в Болгарії та Румунії в умовах інтеграції до Європейського Союзу. *Науковий вісник Міжнародного Гуманітарного Університету. 2015 р. № 10. С. 164-166.*

11.Чиркін А. С. Конституційно-правове регулювання місцевого самоврядування в Польщі, Угорщині, Чехії: монографія. Харків: Юрайт, 2019. 220 с.

Т е м а 9. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА КРАЇН АЗІЇ

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Конституція Японії 1947 р. та Конституція КНР 1982 р.
2. Конституційно-правовий статус особи в Японії та КНР.
3. Вищі органи влади Японії та КНР.
4. Конституційні принципи політико-територіального устрою та статус місцевих органів влади в Японії та КНР.

ЗАВДАННЯ

1. Буддійська асоціація Китаю звернулася до мера Пекіна з проханням дозволити проведення семінару за участю Буддійської громади В'єтнаму в Храмі Гуанцзі. Незважаючи на дозвіл мера Пекіна, місцевий народний суд Пекіна виніс ухвалу про заборону проведення цього семінару. Президент Буддійської асоціації Китаю звернувся до Верховного народного суду зі скаргою на ухвалу місцевого народного суду Пекіна. Верховний народний суд скасував ухвалу місцевого народного суду Пекіна і дозволив проведення даного семінару.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Розберіть специфіку регулювання

особистих (громадянських) прав громадян в Конституції КНР.

2. Імператор Японії скликав надзвичайну сесію Парламенту для розгляду питання про прийняття державного бюджету. Прийнятий Палатою представників законопроект не був схвалений Палатою радників. Після проведення спільного засідання обох палат Парламенту, на якому не було досягнуто домовленості, Палата представників повторно схвалила відповідний проект простою більшістю голосів. Закон набув чинності після підписання главою держави і його оприлюднення.

Проаналізуйте дії Імператора Японії та представників палат Парламенту, зазначте чи були допущені порушення під час прийняття законопроекту. Відповідь юридично обґрунтуйте з посиланням на норми Конституції Японії 1947 р.

3. В міжсесійний період Державна Рада КНР винесла на розгляд Всекитайських зборів народних представників пропозицію внести зміни до Конституції КНР щодо збільшення строку повноважень Голови КНР. Постійний комітет ВЗНП відмовився розглядати зазначену ініціативу Державної Ради КНР як таку, що не відповідає Конституції.

Дайте юридичний аналіз ситуації. Зазначте, який порядок внесення і прийняття змін до Конституції КНР?

4. Кабінет Японії призначив головного суддю та 14 суддів Верховного Суду. У результаті рівного розподілу голосів суддів, під час перевірки конституційності закону «Про громадянство», головний суддя скористався правом остаточного ухвального голосу і визнав відповідний закон конституційним. На підставі виявлених порушень у здійсненні функції конституційного контролю, щодо головного судді Верховного Суду було розпочато справу про його усунення з посади в порядку імпічменту. Парламент здійснив судову функцію у цій справі. Визначте основні засади

здійснення судочинства в Японії.

Проаналізуйте склад, функції, особливості прийняття рішень Верховним Судом Японії. Зазначте процедуру усунення суддів з посади в порядку імпичменту та надайте юридичний висновок по справі.

Н о р м а т и в н і а к т и т а л і т е р а т у р а

1. Герасина Л.М. Окладна М.Г. Конституційно-політичний процес в Японії: історичні віхи та узгодження політико-правових засад системи влади. *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2008. Вип. 15. С.46-57.
2. Закоморна К. О. Конституційний принцип місцевої автономії як основа організації та діяльності місцевого публічного управління в Японії. *Електронне наукове фахове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. 2015. № 3. С. 52- 55
3. Закоморна К. Конституційно-правові засади самоврядування (місцевої автономії) в КНР. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 2. С. 183-187.
4. Закоморна К. О. Посібник для підготовки до іспиту з державного (конституційного) права зарубіжних країн: навч. посіб. Харків: Право, 2019. 248 с.
5. Кизима О. Японська система державного устрою: політичний та адміністративний аспекти. *Ефективність державного управління*. 2013. Вип. 35. С.79-85.
6. Конституційне законодавство зарубіжних країн: хрестоматія: навч. посіб. / Упоряд. В.О. Ріяка, К.О. Закоморна. – К.: Юрінком Інтер, 2007. 384 с.
7. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / М.С. Горшеньова, К.О. Закоморна, В.О. Ріяка та ін.; За заг.ред. В.О. Ріяки. – 2-е вид., допов. і перероб. К.: Юрінком Інтер, 2007. 544 с.

8. Курілов Ю.Ю. Децентралізація влади в Японії: досвід для України. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2018. Вип. 3(38) С.14-24
9. Маєвська А. А. Права людини в Китайській Народній Республіці: конституційно-правовий аналіз. *Проблеми законності*. 2008. Вип. 99. С. 205-211.
10. Серьогіна С. Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії і практики: монографія. Харків: Право, 2011. 768 с.
11. Цзяньчжун Л. Рассуждения об особенностях института национальных районных автономий КНР *Magister Dixit* . 2014. №4 (16). С.78-83.

Т е м а 10. ОСНОВИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА КРАЇН БЛИЗЬКОГО СХОДУ

О с н о в н і   п и т а н н я

1. Конституція Ізраїлю та Конституція Об'єднаних Арабських Еміратів (ОАЕ).
2. Конституційно-правовий статус особи в Ізраїлі та ОАЕ.
3. Вищі органи державної влади Ізраїлю та ОАЕ.
4. Конституційні принципи політико-територіального устрою та статус місцевих органів влади в Ізраїлі та ОАЕ.

ЗАВДАННЯ

1. Депутати Кнесету звернулися до Комісії Кнесету з обвинуваченням у бік Президента Ізраїлю з метою відсторонення його від посади, мотивуючи це тим, що він не гідний виконувати обов'язки Президента через виїзд за межі держави без попереднього повідомлення Уряду. За пропозицією Комісії

Кнесет $\frac{3}{4}$ голосів прийняв рішення про відсторонення Президента від посади. Президент звернувся до Верховного суду з вимогою визнати рішення Кнесету незаконним. Президент обґрунтував свою вимогу тим, що, по-перше, Кнесет перевищив свої повноваження, адже згідно зі ст. ст. 13, 14 Основного закону, що регламентує статус Президента держави, останній наділений імунітетом при виконанні посадових обов'язків, а також імунітетом від кримінального переслідування, а по-друге, що виїзд за межі держави без попереднього повідомлення Уряду не є підставою для висунення обвинувачення і відсторонення Президента від посади.

Проаналізуйте ситуацію. Який порядок відсторонення Президента від посади передбачений законодавством? Чи мав право Президент звертатися до Верховного суду? Які дії має вчинити суд?

2. Президент ОАЕ призначив голову Ради міністрів ОАЕ та міністрів. Вища Рада Союзу звернулася до Президента із вимогою скасувати указ, оскільки воно не відповідає Конституції ОАЕ. У відповідь Президент зауважив, що відповідно до ст. 60 Конституції ОАЕ Рада міністрів є органом виконавчої влади, який працює під вищим контролем Президента Федерації, а тому він мав право призначати Голову Ради міністрів.

Проаналізуйте ситуацію. Який конституційний порядок призначення Ради міністрів в ОАЕ? Чи порушив Президент вимоги Конституції ОАЕ?

3. Суддя окружного суду (Ізраїль) при виході на пенсію був призначений суддею мирового суду. Суддя окружного суду звернувся до Комісії по вибору суддів з вимогою переглянути рішення, адже він не давав своєї згоди на переведення його на посаду судді нижчого суду, а також зважаючи на те, що призначення на посаду повинно здійснюватися Президентом держави. Комісія надала відповідь, у якій обґрунтувала своє рішення тим, що згідно зі ст. 8 Основного закону про судоустрій, суддя був призначений на посаду у нижчому суді при виході на пенсію, таке

призначення є тимчасовим, а значить не потребує згоди самого судді.

Проаналізуйте ситуацію. Який порядок призначення, звільнення та переведення суддів передбачений законодавством? У яких випадках згода судді на призначення/переведення є необхідною, а в яких такої необхідності немає?

4. З метою обговорення економічної ситуації в країні Рада міністрів скликала Національну Раду ОАЕ на сесію. Під час проведення сесії було прийняте рішення про необхідність посилення соціальних гарантій для окремих категорій громадян.

Чи було дотримано порядок скликання сесії Національної Ради? Які юридичні наслідки прийнятих на сесії рішень?

Н о р м а т и в н і а к т и т а л і т е р а т у р а

1. Лук'янов Д. Джерела іудейського права та сучасне право Ізраїлю. *Вісник Національної академії правових наук України*, 2013. №3. С. 56-63.
2. Воробьев В. П. Израильский парламентаризм: конституционно-правовой анализ: моногрфия М.: МГИМО(У) МИД России, 2006. 152 с.
3. Гасымова, З. М. Особенности законодательства Объединенных Арабских Эмиратов в контексте прав женщин. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 72-77.
4. Гришко Л. М. Політичні права та свободи громадян (підданих) у монархіях арабського сходу. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2017. Вип. 23. С. 49 - 52.
5. Гришко, Л. М. Особливості престолонаслідування в монархіях арабського сходу. *Право і безпека: Наук. журн.* 2011. № 2. С. 28-32.

6. Гришко Л. М. Особливості запровадження конституційного контролю в монархіях арабського сходу. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Право»*. 2017. Вип. 23. С.66-69
7. Закоморна К. О. Посібник для підготовки до іспиту з державного (конституційного) права зарубіжних країн: навч. посіб. Харків: Право, 2019. 248 с.
8. Левицька, Г. Особливості конституційного статусу особи в арабських державах. *Вісник Львівського Університету. Серія юридична*. Вип. 43. 2006. С. 126-133
9. Серьогіна С. Г. Форма правління: питання конституційно-правової теорії та практики: монографія. Х.: Право, 2011. 768 с.
10. Терещук, М. М. Різновиди монархічної форми правління: порівняльна характеристика. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Вип.38. К.: Ін-т держави і права НАН України, 2007. С. 143-147
11. Хачим Ф. И. Конституционное право стран Ближнего Востока (Иран, Египет, Израиль, ОАЭ, Ирак). М.: РУДН, 2001. 138 с.

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Підготовка до практичних занять сприяє поглибленому вивченню основних тем курсу «Державне (конституційне) право зарубіжних країн» і має за мету формування вмінь самостійно працювати з конституціями зарубіжних країн, законами, іншими нормативними правовими актами та спеціальною літературою. У процесі занять студентам надається методична допомога, а також здійснюється контроль за їх самостійною роботою.

Формами самостійної роботи студентів є:

- 1) виконання домашніх завдань при підготовці до практичних занять;
- 2) доопрацювання матеріалів лекцій;
- 3) робота в інформаційних мережах;
- 4) складання конспектів тем, що виносяться на самостійне вивчення.

Домашні завдання для самостійної роботи:

1. Оберіть одне із завдань, проаналізуйте та наведіть схематично:

- 1.1. Класифікацію зарубіжних конституцій;
- 1.2. Конституційні принципи політичної системи в зарубіжних країнах;
- 1.3. Конституційні принципи економічних відносин;
- 1.4. Різновиди референдумів в зарубіжних країнах;
- 1.5. Конституційні моделі регламентації статусу людини та громадянина в зарубіжних країнах;
- 1.6. Різновиди виборів в зарубіжних країнах;
- 1.7. Принципи виборчого права;
- 1.8. Стадії виборчого процесу;
- 1.9. Форми парламентського контролю;
- 1.10. Моделі конституційного контролю.

2. Зробіть стислий аналіз основних положень:

- 2.1. Конституції США;
- 2.2. Конституції Бразилії;

- 2.3. Конституції Канади;
- 2.4. Конституції Франції;
- 2.5. Конституції Італії;
- 2.6. Основного Закону ФРН;
- 2.7. Конституції Болгарії;
- 2.8. Конституції Польщі;
- 2.9. Конституції КНР;
- 2.10. Конституції Японії.

3. Проаналізуйте та письмово зробіть загальні висновки щодо:

- 3.1. Різноманітності форм сучасної держави та їх загальної характеристики;
- 3.2. Конституційних принципів взаємодії вищих органів державної влади в сучасних республіках;
- 3.3. Конституційних принципів взаємодії вищих органів державної влади в сучасних монархіях;
- 3.4. Конституційно-правового статусу людини й громадянина у КНР;
- 3.5. Специфіки Конституції Ізраїлю;
- 3.6. Особливостей конституційного права Великої Британії;
- 3.7. Конституційно-правових засад територіального устрою Італії;
- 3.8. Системи місцевого управління в США;
- 3.9. Конституційно-правового статусу Імператора Японії.
- 3.10. Конституційного розвитку Канади.

4. Запропонуйте власні підходи до розв'язання дискусійного питання:

- 4.1. Роль Верховного Суду США у здійсненні конституційного контролю в США;
- 4.2. Значення процедура habeas corpus, процедура habeas data та процедура mandato d'injuncao в справі захисту прав людини;
- 4.3. Сучасні проблеми реалізації конституційних засад системи «стримувань та противаг» в США;
- 4.4. Трансформація конституційних механізмів «раціоналізованого

парламентаризму» після реформи 2008 р.;

4.5. Вплив партійної системи на перебіг конституційного процесу в Італійській Республіці;

4.6. Становлення системи конституційного правління у ФРН;

4.7. Особливості конституційно-правового статусу особи в ісламських країнах;

4.8. Проблемні питання діяльності органів конституційного контролю в постсоціалістичних країнах;

4.9. Специфіка взаємодії вищих органів влади в сучасних парламентарних монархіях.

4.10. Режим міністеріалізму як особливість функціонування виконавчої влади у Великій Британії і Канаді.

5. Підготуйте письмову основу (власні аргументи) для участі в дебатах на тему:

5.1. Британська монархія: мистецтво виживання;

5.2. Трансформація конституційно-правового статусу людини і громадянина у Великій Британії під впливом Європейської конвенції про захист прав й основоположних свобод 1950 р.;

5.3. Місцеве управління в Канаді і Великій Британії: порівняльна характеристика;

5.4. Імпічмент в США і Бразилії як форма політичної відповідальності посадових осіб;

5.5. Privacy (недоторканість приватного життя) як політико-правовий феномен в теорії і практики США;

5.6. Еволюція парламентаризму у Франції;

5.7. Народна законодавча ініціатива, референдум й інститут «народного вето» як важливі засади системи конституційного правління в Італійській Республіці;

5.8. Парламент і Федеральний уряд у ФРН: організація, співпраця і контроль;

5.9. Від Конституції «Мейдзі» до «октройованої» Конституції Японії 1947 р.;

5.10. Місце Всекитайських зборів народних представників у системі вищих органів влади КНР.

СЛОВНИК ОСНОВНИХ ПОНЯТЬ ТА ТЕРМІНІВ

Абсентеїзм – (від лат. absentis - відсутній) – ухилення виборців від участі у виборах до органів публічної влади або від участі у референдумі.

Автономія – (від гр. autonomia, від autos – сам + nomos - закон) – право самостійного здійснення певних функцій державної влади або управління, яке надано конституцією якій-небудь частині держави.

Багатопартійна система – різновид партійної системи, яка передбачає можливість більше двох партій приймати участь у виборах і в роботі виборних органів влади.

Білль – (від лат. bulla – документ із печаткою) – у Великобританії, США, Канаді та ін. англословних країнах - законопроект, який вноситься на розгляд до законодавчих органів, а також назва деяких конституційних актів, наприклад, Білль про права у США.

Вето – (від лат. veto – забороняю) – безумовна (абсолютна) заборона або обмежена (відкладальна) заборона глави держави на введення в дію законопроекту парламенту.

Вотум – (від лат. votum – бажання). Вотум довіри або вотум недовіри – рішення парламенту з приводу схвалення або не схвалення діяльності уряду або міністра.

Гільйотина – процедура у парламенті, яка застосовується за пропозицією уряду, щодо обмеження часу обговорення законопроекту.

Глава держави – вища посадова особа, яка вважається носієм верховної влади та верховним представником держави в середні країни та на міжнародному рівні. У монархіях - монарх (від грец. monos – один + archos – правитель) – спадковий глава держави (цар, імператор, король, фараон, султан, емір, падішах). У республіках – (від лат. praesidentis – той, що сидить попереду) – виборний глава держави.

Голова уряду – керівник вищого виконавчого і розпорядчого органу влади (прем'єр – міністр, голова уряду, голова ради міністрів, канцлер тощо).

Делегування повноважень – (від лат. *delegare* – призначати, надсилати) – передача повноважень від одних органів до інших, зокрема делегування законодавчих повноважень.

Департамент – 1) адміністративно-територіальна одиниця у Франції та ін. країнах; 2) назва міністерства, відомства.

Депутат – (від лат. *deputatus* – посланий) – виборний представник населення в органах публічної влади.

Депутатський мандат – (від лат. *mandatum* – повноваження, наказ, доручення) – документ, який свідчить про обрання особи депутатом.

Дискреційна влада – (від фран. *discretionnatis* – той, що діє за власним розсудом) – право вищих органів влади, посадових осіб діяти за власним розсудом.

Імунітет депутата – (від лат. *immunitatis* – визволення від чого-небудь) – недоторканість особи депутата від арешту, притягнення до відповідальності без згоди на те відповідного представницького органу.

Імпічмент – (від англ. *impeachment* – підвергати сумніву) – особливий порядок та встановлена у законодавстві процедура притягнення до відповідальності вищих посадових осіб держави.

Індемнітет – (від лат. *indemnitas* – відшкодування збитків) – 1) звільнення депутата від відповідальності за голосування у парламенті або за висловлювання, які пов'язані з його професійною діяльністю; 2) грошова винагорода, яку отримує депутат парламенту за свою професійну діяльність з метою забезпечення його матеріальної незалежності.

Інтерпеляція – (від лат. *interpellatio* – перебиття розмови, скарга до суду) – особливий вид депутатського запиту до уряду або до окремого міністра з приводу їх професійної діяльності. Правовими наслідками інтерпеляції може бути формулювання вотуму недовіри або відмова у довірі.

Конституційний закон – це нормативно-правовий акт, за допомогою якого вносяться зміни і доповнення до конституції. Органічний закон –

нормативно-правовий акт, прийняття якого передбачено у конституції, що деталізує конституцію, при цьому не змінюючи її основних принципів.

Конституційний контроль – процедура перевірки на відповідність конституції актів і дій органів та посадових осіб публічної влади, а також громадських об'єднань, що здійснюють публічні функції

Конституційний лад — це встановлений Основним Законом порядок організації і функціонування інститутів держави і суспільства, система суспільних відносин, що гарантуються, забезпечуються і регулюються законами, прийнятими відповідно до Конституції. За своїм змістом конституційний лад постає як системне політико-правове явище, складовими елементами якого є державний і суспільний лад. До основ державного ладу належать вихідні принципи організації і діяльності держави та її інститутів.

Конституційно-правові засади суспільного ладу – це система конституційно-правових норм, що закріплюють основні принципи економічної, політичної, соціальної та духовно-культурної сфер життя суспільства в їх органічній єдності та взаємозалежності та мають базову, визначальну значущість в даній державі.

Конституція – (від лат. *constitutio* - встановлення) – нормативно-правовий акт (сукупність нормативно-правових актів і інших джерел), що закріплює основи конституційного ладу, форму держави, статус людини й громадянина, порядок організації та діяльності органів влади у центрі та на місцях, основні принципи правосуддя й ін.

Контрасигнатура, контрасигнація – (від лат. *contra* – проти + *signare* – підписувати) – скріплення підписом голови уряду або відповідального міністра акту глави держави, яка означає перенесення відповідальності за дію акту на голову уряду або відповідного міністра.

Легіслатура – (від лат. *legis* – закон + *latus* – встановлений) – 1) строк повноважень, а також період діяльності законодавчого органу; 2) назва законодавчих органів у деяких зарубіжних країнах.

Лобі – (від англ. lobby – критий майданчик для прогулянок, коридори) – вплив на членів парламенту, який чиниться особами з метою прийняття вигідного для них рішення.

Метрополія – (від лат. meter – мати + polis – місто) – держава, яка має колонії.

Мер – (від лат. maior – великий) – виборний глава муніципалітету міста.

Монархія – (від гр. monarchia – єдиновладдя) – форма правління, за якою верховна влада зосереджена у руках єдиновладного глави держави – монарха та, як правило, передається ним за спадщиною.

Муніципія – назва адміністративно-територіальної одиниці в країнах Латинської Америки.

Октроювання – (від фран. octroi – дарування) – дарування монархом конституції, прав, привілеїв тощо.

Омбудсман – (від швед. ombudsman – представник інтересів) – спеціальна посадова особа, яка спостерігає за законністю та за дотриманням прав людини у сфері діяльності органів публічної влади.

Ордонанс – (від фр. ordonnance – наказ) – найменування урядового акту в країнах Західної Європи.

Панашування – (від фран. panacher – змішувати одне з іншим) – у зарубіжних країнах право виборців голосувати за кандидатів із різних партійних списків.

Парламент – (від фран. parler – говорити) – загальнонаціональна представницька установа держави, яка здійснює законодавчі, установчі, контрольні, судові і інші повноваження.

Парламентаризм – система організації та функціонування верховної державної влади, яка характеризується провідним становищем парламенту.

Плебіцит – (від лат. plebis – народ + scitum – рішення, постанова) – форма загального голосування з найважливіших питань державного життя, зокрема з приводу визначення становища відповідної території.

Плюральний вотум – (від лат. pluralis – множинний) – право виборців користуватися декількома голосами в залежності від майнового, освітнього та ін. цензів.

Праймеріз – (від англ. primary – первинний) – 1) первинні збори виборців (як правило за участю прихильників одної партії), які утворюються для висування кандидатів на виборні посади, а також сам процес голосування на таких зборах; 2) вибори делегатів на партійний з'їзд.

Преференційне голосування – (від лат. praefereus – перевага, симпатія) – можливість виборця визначити своє ставлення до кожного кандидата з партійного списку.

Республіка – (від лат. res publica – суспільна справа) – форма правління, за якою глава держави обирається громадянами або представницькою установою.

Сецесія – (від лат. secedo – уходжу) – вихід зі складу держави його частини.

Спікер – (від англ. speaker – оратор) – голова палати парламенту в англomовних країнах.

ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Опис предмета курсу

Курс	Напрямок, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу (структура залікового кредиту)
<p>Кількість кредитів ECTS: 3,5</p> <p>Модулів: 3</p> <p>Змістовних модулів: 3</p> <p>Загальна кількість годин: 90</p> <p>Тижневих годин: 4</p>	<p>081 "Право"</p> <p>"Бакалавр"</p>	<p>Обов'язкова</p> <p style="text-align: center;"><u>Модуль I</u></p> <p>Лекції: 28</p> <p>Практичні заняття: 20</p> <p style="text-align: center;"><u>Модуль II</u></p> <p>Індивідуальна робота: 12</p> <p style="text-align: center;"><u>Модуль III</u></p> <p>Самостійна робота: 52</p> <p>Вид контролю. Поточний модульний контроль. Іспит</p>

Організація поточного контролю

Оцінювання знань студентів з курсу «Державне (конституційне) право зарубіжних країн» здійснюється на основі результатів поточного контролю. Загальним об'єктом оцінювання знань студентів є відповідні частини програми з навчальної дисципліни «Державне (конституційне) право зарубіжних країн», засвоєння якої відповідно перевіряється під час контрольних заходів. Завданням поточного контролю є перевірка розуміння та засвоєння навчального матеріалу змістового модуля, здатності осмислити зміст теми чи розділу, умінь застосовувати отримані знання при вирішенні професійних завдань.

Об'єктами поточного контролю знань з державного (конституційного) права зарубіжних країн є успішність студентів на практичних заняттях та виконання контрольних та самостійних завдань.

Критеріями оцінювання ПК є:

а) систематичність, активність та успішність роботи студента на практичних заняттях – від 0 до 4 балів;

б) оцінка за контрольну роботу (у тому числі у формі тестів) – від 0 до 6 балів;

в) оцінка за самостійну роботу – від 0 до 6 балів

г) оцінка за індивідуальну роботу – від 0 до 8 балів

Виконання контрольних завдань може проводитися у формі тестування. Конкретний перелік тестів, їх критерії оцінювання визначаються кафедрою і доводяться до відома студентів на початку навчального року.

Підсумковий бал оформляється під час останнього практичного заняття відповідного семестру. Студент допускається до складення іспиту за умови отримання ним не менше 30 балів за результатами практичних занять, виконання самостійної роботи, індивідуальної роботи, підсумкової контрольної роботи. У разі невиконання завдань поточного контролю з об'єктивних причин, студенти мають право за дозволом декана (викладача)

скласти їх до останнього практичного заняття. Час та порядок складання визначає деканат та кафедра.

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА СТУДЕНТІВ – індивідуальне навчально-дослідне завдання

Відповідно до Положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців індивідуальна робота студентів з державного (конституційного) права зарубіжних країн може включати до себе:

- 1) анотування прочитаної додаткової літератури;
- 2) написання наукової доповіді та її презентація;
- 3) підготовка постатейних матеріалів до зарубіжного конституційного законодавства.
- 4) складання термінологічних словників;
- 5) переклади іноземних текстів та написання анотації;
- 6) підготовку й опублікування наукової статті, тез наукової доповіді на конференції;
- 7) участь у роботі студентського наукового гуртка, студентських конференціях, конкурсах, олімпіадах.

Вибір студентом видів індивідуальної роботи здійснюється за узгодженням з викладачем. Організацію, контроль та оцінку якості виконання індивідуальної роботи студентів здійснює куратор, який закріплюється кафедрою за студентською навчальною групою. За індивідуальну роботу студент максимально може отримати 8 балів.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Конституційно-правові засади взаємодії державних та недержавних інститутів в зарубіжних країнах
2. Конституційне регулювання функціонування політичної системи суспільства в зарубіжних країнах
3. Конституційно-правове регулювання лобізму в зарубіжних країнах
4. Різноманітність форм сучасної держави та їх загальна характеристика.
5. Конституційні принципи взаємодії вищих органів державної влади в сучасних республіках
6. Конституційні принципи взаємодії вищих органів державної влади в сучасних монархіях
7. Конституційне закріплення різновидів принципу «унітаризму» в зарубіжних країнах
8. Конституційне регулювання взаємовідносин федеральних органів влади та суб'єктів федерації в сучасних федераціях
9. Конституційно-правові засади децентралізації публічної влади у зарубіжних країнах
10. Персональна, корпоративна та національно-територіальна автономії в зарубіжних країнах
11. Політична регіоналізація: передумови виникнення та особливості функціонування в зарубіжних країнах
12. Вплив політичних режимів на порядок організації та діяльності органів державної влади
13. Конституційно-правове регулювання референдуму, плебісциту і народної законодавчої ініціативи в зарубіжних країнах.
14. Конституційні принципи економічних відносин.
15. Конституційно-правові основи соціальної сфери.
16. Конституційно-правові основи духовно-культурної сфери.
17. Становлення конституційних прав і свобод в зарубіжних країнах.
18. Конституційні моделі регламентації статусу людини і громадянина в зарубіжних країнах.
19. Особливості регулювання прав людини в діючих конституціях XVIII-XIX ст.
20. Конституційно-правові засоби забезпечення прав і свобод людини і громадянина.
21. Процедури habeas corpus, процедура habeas data, mandato de injuncao як конституційні гарантії реалізації основних прав людини
22. Конституційно-правові принципи організації та проведення виборів в зарубіжних країнах
23. Конституційно-правові засади визначення результатів голосування в зарубіжних країнах.
24. Конституційно-правові засади парламенту і парламентаризму.
25. Конституційне закріплення основ організації та діяльності парламенту в зарубіжних країнах

26. Конституційно-правовий статус парламенту
27. Глава держави як конституційно-правовий інститут.
28. Конституційне регулювання системи наслідування престолу в зарубіжних країнах
29. Конституційно-правові основи організації та діяльності уряду в зарубіжних країнах.
30. Конституційний контроль в зарубіжних країнах.
31. Місцеве управління у зарубіжних країнах.
32. Конституція США 1787 р. Поправки.
33. Конституційно-правовий статус особи в США. Білль про права.
34. Конгрес США.
35. Президент США.
36. Верховний Суд США.
37. Конституційні принципи американського федералізму і місцевих органів влади США.
38. Конституція Канади.
39. Конституційно-правовий статус особи в Канаді.
40. Парламент Канади.
41. Кабінет Канади.
42. Верховний суд Канади.
43. Конституційні принципи канадського федералізму і місцевих органів влади в Канаді.
44. Конституція Бразилії 1988 р.
45. Конституційно-правовий статус особи в Бразилії.
46. Національний конгрес Бразилії.
47. Президент Бразилії.
48. Федеральний верховний суд Бразилії.
49. Конституційні принципи бразильського федералізму і місцевих органів влади в Бразилії.
50. Конституція Сполучного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії.
51. Конституційно-правовий статус особи в Великій Британії.
52. Монарх Сполучного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії.
53. Парламент Сполучного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії.
54. Уряд Її Королівської Величності.
55. Верховний суд Сполучного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії.
56. Конституційно-правовий статус органів влади регіонів і місцевих органів влади в Сполучному Королівстві Великої Британії і Північної Ірландії.
57. Конституція Французької Республіки 1958 р.
58. Конституційно-правовий статус особи у Франції.
59. Президент Республіки у Франції.
60. Уряд Французької Республіки.

61. Парламент Французької Республіки.
62. Конституційна рада Французької Республіки.
63. Конституційно-правовий статус органів влади територіальних колективів і місцевих органів влади у Франції.
64. Конституція ФРН 1949 р.
65. Конституційно-правовий статус особи в ФРН.
66. Бундестаг і Бундесрат Німеччини.
67. Федеральний президент Німеччини.
68. Федеральний уряд Німеччини.
69. Федеральний конституційний суд Німеччини.
70. Конституційні принципи германського федералізму місцевих органів влади у ФРН.
71. Конституція Італійської Республіки 1947 р.
72. Конституційно-правовий статус особи в Італії.
73. Парламент Італійської Республіки.
74. Президент Італійської Республіки.
75. Рада міністрів Італійської Республіки.
76. Конституційний суд Італійської Республіки.
77. Конституційно-правовий статус органів влади регіонів і місцевих органів влади в Італії.
78. Конституція Республіки Польща 1997 р.
79. Конституційно-правовий статус особи в Польщі.
80. Парламент Республіки Польща.
81. Президент Республіки Польща.
82. Рада міністрів Республіки Польща.
83. Конституційний Трибунал Республіки Польща.
84. Конституція Республіки Болгарія 1991 р.
85. Конституційно-правовий статус особи в Болгарії.
86. Народні збори Республіки Болгарія.
87. Президент Республіки Болгарія.
88. Міністерська рада Республіки Болгарія.
89. Конституційний суд Республіки Болгарія.
90. Конституція Японії 1947 р.
91. Конституційно-правовий статус особи в Японії.
92. Імператор Японії.
93. Парламент Японії.
94. Кабінет Японії.
95. Верховний Суд Японії.
96. Конституція КНР 1982 р.
97. Конституційно-правовий статус особи в КНР.
98. Всекитайські збори народних представників і Постійний комітет Всекитайських зборів народних представників.
99. Голова КНР.
100. Конституційні засади національно-територіальної автономії в КНР і місцеві органи влади в КНР.

101. Конституція Ізраїлю.
102. Конституційно-правовий статус особи в Ізраїлі.
103. Вищі органи влади Ізраїлю.
104. Конституція Об'єднаних Арабських Еміратів.
105. Конституційно-правовий статус особи в ОАЕ.
106. Вищі органи влади ОАЕ.

Зміст

1. Вступ.	4
2. Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять, самостійної роботи.	6
3. Програма навчальної дисципліни.	8
4. Завдання до практичних занять.	12
5. Самостійна робота студентів.	40
6. Словник основних понять та термінів.	44
7. Поточний та підсумковий контроль знань студентів.	49
8. Індивідуальна робота студентів (індивідуальне навчально-дослідне завдання).	52
9. Контрольні питання з навчальної дисципліни.	53

Навчально–методичне видання

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК
ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “Державне (конституційне)
право зарубіжних країн”**

**галузь знань 0304 «Право»,
освітньо-кваліфікаційний рівень «Бакалавр»,
напрямок підготовки 6.030401 «Правознавство»**

У к л а д а ч і :   С.Г. Серьогіна
   А.А.Гринчак
   К.О. Закоморна
   А.О. Муртіщева
   А.О.Новак
   М.О. Петришина
   О.А. Попрошаєва
   С.В. Фоміна
   А.С. Чиркін

Відповідальний за випуск: *Серьогіна С.Г.*